

Олена Непочатенко
д.е.н., професор, ректор
Уманський національний
університет садівництва,
м. Умань

Сергій Колотуха
к.е.н., доцент, доцент
кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування, Уманський
національний університет
садівництва, м. Умань

Катерина Мельник
к.е.н., доцент, доцент
кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування, Уманський
національний університет
садівництва, м. Умань

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено сучасні особливості банківського кредитування аграрних підприємств в Україні. Доведено, що для забезпечення стійкого розвитку галузі сільського господарства потрібна державна підтримка. Встановлено, що державна програма підтримки сільського господарства повинна носити довгостроковий та комплексний характер, тільки тоді вона дасть відповідний економічний ефект. Проаналізовано ефективність використання кредитних ресурсів галузі. Запропоновано напрями подальшої активізації банківського кредитування аграрних підприємств.

Ключові слова: банківське кредитування, аграрні підприємства, вартість кредиту, пільгове кредитування, фінансове забезпечення, державна фінансова підтримка, Державний акціонерний(іпотечний) земельний банк, функції кредиту, кредитоспроможність.

Дослідження фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств свідчить про те, що вони працюють за рахунок власних ресурсів, які на сьогодні за питомою вагою є значними, проте недостатніми для

самофінансування. Це зумовлює розвивати як банківські так і партнерські форми кредитування та вдосконалювати діючий кредитний механізм. Банківське кредитування відіграє суттєву роль у розвитку сільськогосподарської галузі, про що свідчать позитивні тенденції щодо зростання обсягів кредитування з боку вітчизняних комерційних банків, у тому числі і в частині пільгового кредитування.

Питання фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників як теоретичного, так і практичного спрямування розглядаються у працях багатьох науковців, зокрема, таких вчених-економістів як: Ю.Я. Лузана, Ю.О. Лупенка, О.В. Ходаківської, В.Я. Месель-Веселяка, Д.О. Плеханова, П.Т.Саблука, М.М. Федорова, знаних іноземних науковців та багатьох інших вітчизняних вчених.

Проте, в умовах ринку і розвитку різних форм господарських відносин багато аспектів цієї важливої проблеми вимагають подальших поглиблених досліджень з метою пошуку шляхів удосконалення фінансово-кредитного механізму.

Метою даної публікації є дослідження перспектив запровадження нових форм кредитних відносин для підприємств аграрного сектора економіки та окреслення основних напрямів їх удосконалення в контексті сучасних умов.

Повноцінний розвиток сільського господарства можливий за умов здійснення постійних та значних інвестиційних вкладень, ресурсний потенціал яких є достатньо обмеженим у вітчизняних сільгоспвиробників, а тому важливим є пошук можливостей збільшення обсягів кредитування аграрного сектору та зростання інвестицій у сільськогосподарське виробництво.

Сільськогосподарське виробництво відноситься до ризикової галузі, що зумовлює необхідність розвитку ринку страхових послуг.

Поняття фінансового ризику не є однозначним в трактуванні фахівців та науковців. У вузькому розумінні – це лише кредитні ризики.

Кредитний ризик пов'язаний з можливістю невиконання суб'єктом своїх фінансових зобов'язань перед інвестором в результаті використання для

фінансування своєї діяльності внутрішньої позики. Кредитний ризик виникає в процесі ділової співпраці підприємства зі своїми кредиторами:

- 1) з банком та іншими фінансовими установами;
- 2) з контрагентами – постачальниками і посередниками;
- 3) з акціонерами.

Різновидність видів кредитних операцій визначає особливості і причини виникнення кредитного ризику:

- 1) недобросовісність позичальника, який отримав кредит;
- 2) погіршення конкурентного стану конкретного суб'єкта, що отримав комерційний або банківський кредит;
- 3) несприятлива економічна кон'юнктура;
- 4) некомпетентність керівництва підприємства;
- 5) невиконання своїх зобов'язань перед позичальником їх контрагентами;
- 6) недосконалість нормативної бази;
- 7) фінансово-економічна нестабільність держави.

Страховання ризику непогашення кредиту відноситься до делькредерної форми організації страхових відносин, де роль страхувальників і застрахованих одночасно відіграють банки, інвестори та інші кредитори, і страхові відносини обмежуються лише стосунками між двома сторонами – страховиком і страхувальником [1, с. 144].

Відповідальність страхової установи виникає в тому випадку, коли страхувальник не отримав обумовлену кредитним договором суму на протязі, як правило, 20 днів після настання терміну платежу, передбаченого кредитним договором або терміну, встановленого банком при невиконанні позичальником умов кредитного договору. За договором страхування встановлюється межа відповідальності страховика. Вона може бути в розмірі від 50 до 90 % непогашеного кредиту. Решта ризику залишається на відповідальності страхувальника. Поділ ризику між страховиком і страхувальником встановлений для того, щоб не знижувати відповідальність банку за видані ним

кредити. При страхуванні банк повинен ретельно перевірити платоспроможність позичальника, його фінансовий стан.

Якщо страхуються окремі кредити, то договір страхування укладається на період користування кредитом. Страхова сума встановлюється пропорційно визначеному в договорі страхування відсотку відповідальності страховика, виходячи з всієї суми заборгованості (включаючи відсоток за користування кредитом), що підлягає поверненню за умовами кредитного договору.

Договір укладається на підставі письмової заяви банку у встановленій страховиком формі, копії кредитного договору разом зі всіма документами, наданими на переддоговірну експертизу.

Страховик зобов'язаний здійснити виплату страхового відшкодування протягом трьох банківських днів по закінченню 20-и робочих днів та після закінчення дії договору страхування.

Іншим поширеним видом страхування банківських кредитів є страхування відповідальності позичальників за непогашення кредитів, за умовами якого страхувальником виступає боржник, страхуючи одержаний кредит на користь свого кредитора. Тобто страхується нібито виконання фінансових зобов'язань, даних боржником на покриття збитку завданого своєму кредитору. Це є тип класичного (заставного) страхування.

В сучасних умовах доцільно, щоб деякі кредитні угоди підписували контрагенти, що співпрацюють з сільськогосподарськими товаровиробниками і впливають на результати їх діяльності. В разі невиконання своїх зобов'язань перед кредиторами сільськогосподарські підприємства можуть пред'явити фінансові претензії (якщо вони обґрунтовані) до своїх контрагентів щодо відшкодування процентів за користування кредитами та розділити відповідальність в разі накладання санкцій. Це змусить більш відповідально відноситись до виконання своїх зобов'язань контрагентів аграрного сектора економіки та зменшити кредитне навантаження на сільськогосподарських товаровиробників.

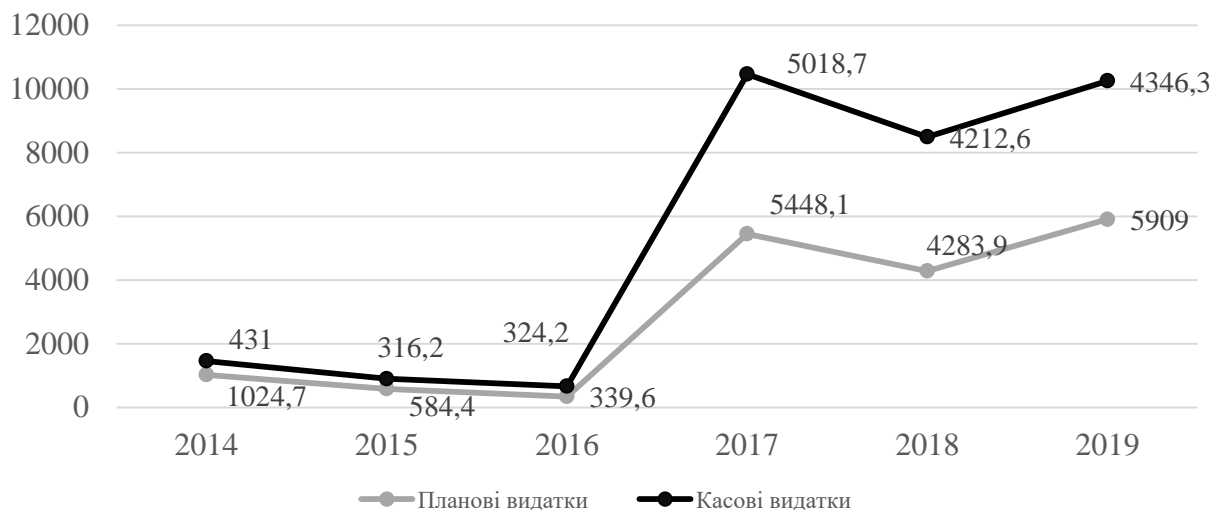
Перспективним напрямом розвитку кредитування сільськогосподарських підприємств вважається кредитування за рахунок ресурсів іноземних банків. До 2016 року цей вид кредитування в аграрному секторі АПК застосовувався рідко, що свідчить про недостатній рівень використання потенціальних можливостей і переваг цього джерела кредитних коштів.

У 2016 р. ситуація змінилась у зв'язку з підписанням Закону України від 20 вересня 2016 р. № 1530-УШ, яким було ратифіковано Фінансову угоду (Проект «Основний кредит для аграрної галузі – Україна») між Україною та Європейським інвестиційним банком [2]. Цей крок дозволив підприємствам сільського господарства отримати кредитне фінансування від Європейського інвестиційного банку. Загалом проект передбачав залучення кредитних ресурсів обсягом 400 млн євро на 12 років з 4-річним пільговим періодом, які повинні бути спрямовані на модернізацію рибного господарства й аквакультури в Україні та реалізацію проектів у сфері вирощування зернових та олійних культур. Відбір проектів і моніторинг їх реалізації здійснюють Міністерство фінансів України й Міністерство аграрної політики за взаємодії з АТ «Укрексімбанк». Кредитні кошти можуть покрити до 50% вартості прийнятих проектів, решта коштів надається українськими банками-учасниками або ж власниками підприємств. Такий розподіл дозволить залучити до аграрної сфери щонайменше 800 млн євро кредитних ресурсів [3, с. 35].

На жаль, малим і середнім підприємствам галузі сільського господарства отримати кредитні кошти від іноземних банків практично неможливо. На ринку іноземних кредитних ресурсів вони не можуть конкурувати з великими підприємствами.

Для забезпечення стійкого розвитку галузі сільського господарства, як підтверджує досвід різних країн, потрібна державна підтримка. В Україні пряма державна фінансова підтримка підприємств АПК здійснюється через програми здешевлення кредитів і компенсації лізингових платежів. Здешевлення кредитів здійснюється шляхом субсидювання процентів за користування кредитом. Компенсація лізингових платежів – шляхом часткового відшкодування

сплачених сум на умовах фінансового лізингу. На розвиток сільського господарства України значний вплив має держава. Сучасний стан надання державної підтримки аграрним підприємствам є недостатньо ефективним, характеризується непослідовністю заходів і переважанням тактичних, а не стратегічних цілей (рис.1).

Рис. 1. Динаміка обсягів державної фінансової підтримки сільського господарства за рахунок бюджетних коштів у 2014-2019рр., млн грн

Джерело: побудовано авторами на основі [4]

Дані рисунку 1 свідчать, що в країні відсутня стабільна стратегія державної підтримки сільського господарства. Підтримка мусить мати тенденцію до зростання, що обумовлено фінансовим станом галузі та негативними факторами, які впливають на нього. Державна програма підтримки сільського господарства повинна носити довгостроковий та комплексний характер, тільки тоді вона дасть відповідний економічний ефект.

Досвід економічно розвинутих країн свідчить, що в силу специфіки сільського господарства підприємства без фінансової підтримки та належного державного захисту нормально функціонувати не можуть. Державна підтримка повинна бути спрямована на підвищення рівня прибутковості аграрних підприємств, забезпечення потреб населення в якісній продукції та зростання її експорту.

У державному бюджеті на 2020 рік зафіксована сума у 4,2 млрд грн на підтримку галузі АПК, з яких 1,2 млрд грн передбачалося виділити на програму зі здешевлення кредитів. Зокрема, програма включає:

- компенсацію відсотків за кредитами для сільськогосподарських підприємств, які мають щорічний оборот до 20 млн грн. Цей напрям не матиме обмежень щодо цільового використання кредитів. Держава компенсуватиме до 1,5 облікової ставки НБУ, кінцева вартість кредиту для сільгоспвиробника не перевищуватиме 5%;

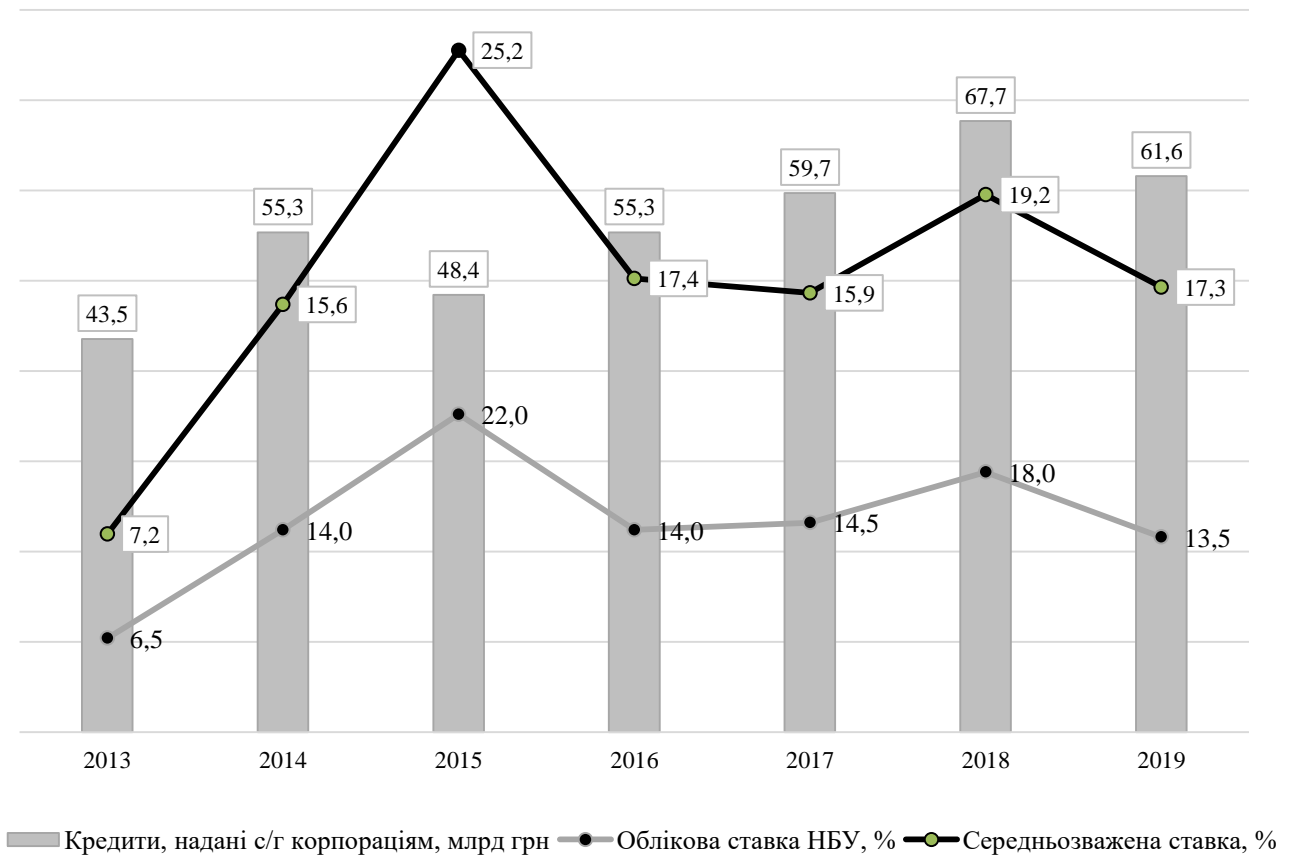
- компенсацію відсотків за кредитами, залученими на розвиток тваринництва, в тому числі «нішеві» напрями – вівчарство, козівництво, бджільництво, звірівництво та інші. Передбачається, що сума кредитів не має перевищувати 10-15 млн грн;

- компенсацію відсотків за кредитами, залученими під купівлю земель сільськогосподарського призначення. Напрямок буде розповсюджуватися на сільгоспвиробників різних форм господарювання. Сума компенсації відсотків не буде перевищувати 5 млн грн на рік [5].

Одним з варіантів дієвого фінансування сільськогосподарського виробництва є його ефективний механізм кредитування. І світова практика – цьому підтвердження. В Україні ситуація виняткова. На сільське господарство зараз перепадає лише 7% кредитного портфелю банківської системи. І лише 5-6% капітальних інвестицій у АПК сформовано за рахунок банківських кредитів та подібних їм позикових коштів. За офіційною статистикою підприємства інвестували власні кошти в процес виробництва – 74% [6].

Стан сільського господарства першочергово залежить від обсягів коштів, вкладених в його розвиток, оскільки сезонний характер виробництва, уповільнений обіг оборотного капіталу, значна залежність від природно-кліматичних умов накладають певні особливості на діяльність аграрних підприємств. Розвиток сільського господарства характеризується змінами, які не забезпечили необхідної стабільності його діяльності. Прорахунки щодо фінансової політики, значна тривалість операційного циклу та занедбаний

матеріальний стан протягом останніх років, при одночасному зростанні потреби в значних обсягах фінансування, зумовили нездатність сільськогосподарських підприємств протидіяти сучасним проблемам. В ринкових умовах функціонування аграрних підприємств неможливе без належного рівня власних та залучених кредитних ресурсів (рис.2).

Рис. 2. Динаміка показників банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України за 2013–2019 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

Як видно з даних рисунку, облікова ставка НБУ знижується, відповідно, банки також знижують відсотки за кредитами, проте світовий досвід свідчить, що дані ставки ще досить високі.

В процесі розвитку ринкових відносин банкам доцільно удосконалювати механізм визначення процентних ставок за кредит. Розмір процентних ставок необхідно пов'язати з технологічною особливістю проведення

сільськогосподарського виробництва і періодом надходження виручки за реалізовану продукцію (особливо продукцію рослинництва).

На нашу думку заслуговує на увагу запровадження механізму регресивної шкали визначення облікової ставки комерційного банку за користування кредитом з урахуванням приросту прибутку. Суть його полягає в тому, що за кожен наступний приріст прибутку буде знижуватися кредитна ставка, що в свою чергу сприятиме підвищенню ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств.

Розмір процентної ставки за кредит для сільськогосподарських підприємств доцільно прив'язати до терміну його надання, що безпосередньо пов'язано з особливостями аграрного виробництва. Так, ставки за кредит в I та II кварталах повинні бути нижчими ніж ставки в III та IV кварталах. Це змусить підприємства більш відповідально ставитись до своїх фінансових ресурсів.

Нині агросектор, як і банки, входить до стратегічних об'єктів держави, і для банків клієнти галузі АПК є привабливими. Програма «Доступні кредити 5-7-9%» уже працює. Є банки, які вже по 100 кредитів надали, такі, як Укргазбанк, Приватбанк, Ощадбанк. Нині багато комерційних банків намагаються підключитися до цієї програми[8].

Крім того в умовах розробки державної стратегії продовольчої безпеки доцільно удосконалити механізм кредитного забезпечення. Так, аграрні підприємства, що реалізують свою продукцію на внутрішньому ринку повинні користуватися кредитними пільгами (наприклад, нижчими процентними ставками). Таким чином, держава частково компенсує фінансові втрати підприємств і стимулює розвиток внутрішнього аграрного ринку.

Одними із важливих кроків на шляху розвитку ринку землі є створення Державного акціонерного земельного (іпотечного) банку з відповідною мережею банків в регіонах, який повинен надавати підприємствам аграрного сектору економіки наступні види банківських послуг:

- інвестиційне і кредитне обслуговування товаровиробників агропромислового комплексу, в тому числі іпотечне кредитування

сільськогосподарських товаровиробників під заставу земельних ділянок та майна;

- викуп заставленого неплатоспроможними боржниками майна і землі у комерційних банків;
- довірче управління майном і землею та коштами неплатоспроможних підприємств АПК;
- здійснення лізингових та факторингових операцій для сільськогосподарських товаровиробників;
- страхування майна, життя та фінансових ризиків в сільській місцевості;
- здійснення комісійних операцій з товарами, майном та землею;
- надання послуг з ведення обліку, аудиту і аналізу діяльності підприємств та розробки інвестиційних планів і бізнес-проектів;
- здійснення обслуговування зовнішньоекономічних операцій товаровиробників агропромислового комплексу;
- здійснення інших банківських операцій;
- виконання функцій методичного центру по наданню консультаційних послуг підприємствам агропромислового комплексу, кредитним спілкам і новоствореним кооперативним банкам, які обслуговують дану галузь.

В усьому цивілізованому світі земля є заставою під довгострокові, дешеві кредити для аграрного сектору. Як свідчать відомості, які є в розпорядженні AgroPolit.com, нині українці обробляють близько третини ріллі, яка є на території Європи, або 32,7млн га. Також на одного жителя України у статистичних відомостях припадає вдвічі більше, як на одного європейця[9].

На сьогоднішній день ціна 1 га ріллі в середньому по Україні становить від 1000 до 1500 доларів США за гектар, тобто в межах + 10% -20% до нормативної грошової оцінки. За різними оцінками і прогнозами різних експертів вартість 1 га ріллі в Україні після відкриття ринку землі і в найближчі 2,5 року після коливатиметься в районі від 1000 до 3000 доларів США за гектар. З 2024 роки після відкриття можливості для юридичних осіб набувати у

власність сільськогосподарські землі вартість 1 га ріллі зростатиме в межах 10-15% в рік. На вартість також буде впливати як економічна, так і політична ситуація в країні [10].

Використання іпотечних механізмів дозволяє суб'єктами господарювання:

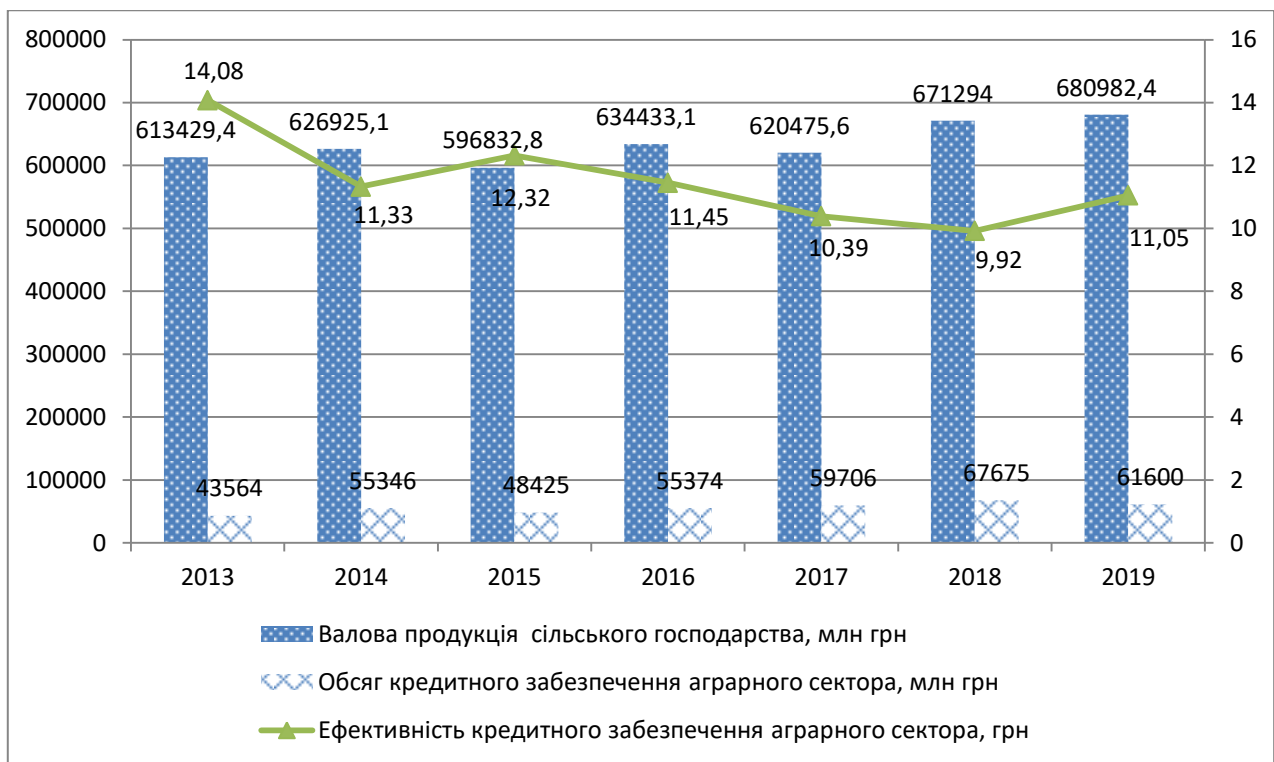
- отримати кредит для купівлі земельної ділянки і розпочати власну справу, використовуючи її;
- розширити існуюче господарство за рахунок придбання нової нерухомості, в тому числі нових земельних ділянок, будівель, споруд;
- більш ефективно використовувати земельні ресурси;
- поновити основний та оборотний капітал;
- розробити довгострокову стратегію розвитку.

Зміна умов економічного середовища зумовлює зміну кредитних відносин в аграрному секторі економіки.

Наприклад, не існує єдиної думки щодо оптимального об'єму кредитних ресурсів до об'єму валової продукції сільського господарства (рис. 3). Для цього необхідно визначити максимальну межу кредитних ресурсів щодо об'єму валової продукції.

З даних представлених на рисунку 3, прослідковується тенденція щодо збільшення обсягів виробництва як сільськогосподарської продукції так і відповідно обсягів кредитного забезпечення аграрного сектора. За 2013-2019 рр. дані показники пропорційно зростають або знижуються, про що свідчить значення ефективності кредитного забезпечення аграрного сектору України.

Сучасний стан розвитку кредитних відносин характеризується процесом пошуку нових форм та визначення максимальних меж надання кредитів, що безпосередньо впливає на рівень кредитоспроможності підприємств. На нашу думку, розмір кредитів, залучених сільгоспідприємствами, не повинен перевищувати 40% об'єму валової продукції сільського господарства. Перевищення цієї граничної межі може привести до порушення циклу процесу відтворення та підвищення ризику неповернення кредиту.

Рис. 3. Динаміка показників виробництва продукції сільського господарства та ефективність використання кредитних ресурсів України протягом 2015 – 2019 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [5, 7]

У працях дослідників наведено широке коло функцій кредиту, які є предметом наукових дискусій. Це пов'язане з тим, що, серед науковців немає єдиних поглядів в розумінні ролі кредиту в сучасних умовах. Одні під нею розуміють найбільш суттєві завдання кредиту, інші представляють її як специфічні взаємовідношення з економічним середовищем, що за сутністю не розглядає роль кредиту як важливого фактору економічного розвитку. Крім того, економічна категорія «кредит» проявляє себе у різних формах, що відображається і на його функціях.

Виходячи з цих позицій, ми пропонуємо доповнити сутність кредиту в сучасних умовах наступними функціями.

Функція забезпечення фінансовими ресурсами. Кредит у ринковій економіці виступає еластичним механізмом переливання капіталу з одних галузей економіки в інші для досягнення ними певних норм прибутковості, що

дає змогу подолати обмеженість індивідуального капіталу та досягти збалансованості в формуванні фінансових ресурсів. Це досить важливо тому, що при нестачі фінансових ресурсів і втраті часу на пошук нових джерел їх формування негативно впливає на прибутковість аграрних підприємств.

Інформаційно-аналітична функція кредиту. Категорія кредит, розмір, об'єкти кредитування, терміни надання дають можливість оцінити суспільству рівень економічного розвитку окремого суб'єкта підприємницької діяльності та держави в цілому. Крім цього інформація про стан кредитних відносин є цінним об'єктом аналітичних досліджень, що дозволить визначити позитивні і негативні фактори цих відносин та визначити стратегію їх розвитку та усунення.

Завдання держави – розробити кредитну політику з урахуванням інтересів кожного суб'єкта підприємницької діяльності відповідно до їх економічного стану, суспільного значення та стратегії розвитку.

На розвиток кредитних відносин комерційних банків і сільськогосподарських підприємств впливають різні фактори, головними з яких є фінансовий стан позичальника, рівень кредитоспроможного попиту сільськогосподарських підприємств на банківські кредити, наявність ліквідної застави, реальність страхового захисту тощо.

Відсутність дієвого механізму застави майна стримує розвиток банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. Неможливість залучити кредити під заставу земельних ділянок сільськогосподарського призначення або прав оренди на них спричиняє зростання дефіциту обігових коштів та капітальних вкладень в аграрне виробництво.

Протягом останніх років українська земля використовується з повним ігноруванням фізичного закону повернення взятих поживних речовин, що призвело до нестабільності землеробства, зниження ефективності сільського господарства, особливо в роки, коли все частіше трапляються природні катаклізми. Втрата врожаю на слабо змитих ґрунтах становить 20 %, середньо змитих – 40 %, сильно змитих – 60 %. Щорічні сумарні збитки держави

випливають в суму 12,76 млрд. грн., а втрати чистого прибутку – 7,4 млрд грн [11].

В нормативних документах держави необхідно передбачити надання кредитних пільг за раціональне використання земель. Підвищення ефективності використання земельних ресурсів країни є базисом її продовольчої безпеки та основою сприятливого конкурентного середовища після приєднання України до СОТ. Проте в частині нормативно-правового забезпечення економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель кредитних пільг законодавство не передбачає.

В сучасних умовах гостро стоїть питання виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції, що також актуально при євроінтеграційних процесах. Це вимагає вдосконалення і фінансово-кредитного механізму аграрного сектору економіки. В-першу чергу необхідно переглянути цінову та митну політику, податкове законодавство, а також запровадити пільговий режим кредитування.

Основні положення та заходи щодо стабілізації стану в аграрному секторі економіки в сучасних умовах і зміна мотиваційного компонента інвестиційної діяльності банків в даному сегменті ринку вимагають проведення наступних міроприємств:

- розробити довгострокову програму розвитку аграрної галузі в контексті сучасних умов;
- сформувати аграрну кредитну підсистему з сучасними ланками інфраструктури;
- визначити фінансові пріоритети вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників;
- забезпечити якість економічного росту всіх стратегічних галузей (а сільське господарство відноситься до таких) щодо приросту основних економічних параметрів. Продовжити позитивні новації в частині визначення національних пріоритетів при розробці Державного бюджету країни;

- розробити та забезпечити підтримку рентабельності аграрної галузі на відповідному рівні. Виходячи з цього перспективним бачиться розробка та впровадження зваженої системи страхування доходів сільськогосподарських товаровиробників;

- визначити в податковому законодавстві норми, що дають право на одержання пільг суб'єктам господарювання, які інвестують певну величину свого прибутку в аграрний сектор економіки;

- посилити митний контроль ввезення іноземної сировини продовольства.

- оцінити ймовірність переваг від зниження (мінімізації або диференціації ставок) податку на прибуток банків з доходів, що направляють на кредитування підприємств аграрної сфери економіки;

- забезпечити практичну можливість установа на рівні Уряду України так званих «меж лихварства» (широко застосовуються у США) для запобігання надмірного завищення ставок пропозицій комерційними банками;

- розробити структуру спеціалізованого сільськогосподарського банку на базі універсального кредитного інституту (по типу розповсюдженого в західній практиці) банку розвитку;

- розвивати наступні програми кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників:

- а) кредитування придбання мінеральних добрив; кормів, закупівлю ГСМ, ветеринарних препаратів, на оплату витрат по страхуванню майбутніх урожаїв - строком до 12-15 місяців у формі овердрафта, разової видачі або в рамках кредитної лінії;

- б) середньострокове кредитування (на строк до 5 років) потреб у сільськогосподарській техніці, у вантажному транспорті, виробничому обладнанні, з метою модернізації основних фондів, створення виробництв по переробці сільськогосподарської продукції;

- в) кредити на придбання племінного молодняку під його заставу, на проведення робіт нового будівництва, для створення виробничих потужностей

сільськогосподарських підприємств (зокрема, під будівництво тваринницьких комплексів) на умовах довгострокового фінансування (строком до 8 років).

Таким чином, запропоновані шляхи удосконалення кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки, спрямовані на удосконалення фінансово - кредитної системи, підтримки аграрного сектору та визначення стратегії відповідно до пріоритетних напрямів розвитку аграрного сектору економіки з урахуванням адресності та відповідності результатів загальній ефективності.

Список використаних джерел

1. Павленко О.П. Страхування ризиків фінансово-кредитних установ як домінуючого елемента ринку фінансових послуг. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 143-149.

2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 03.01.2021).

3. Гідулян А. Доцільність і перспективи створення та розвитку агропромислового банку в Україні. *Финансовые риски. Информационно-аналитическое агентство «Гроші та світ»*. 2017. № 1. С. 33-39.

4. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислому комплексу. Звіт рахункової палати від 20.08.2019 № 20-6: електрон. фахове вид. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/20-6_2019/Zvit_20-6_2019.pdf 18.04.2020).

5. Державна підтримка АПК-2020: програма зі здешевлення кредитування працюватиме за трьома напрямками. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=409b0030-c4de-490f-8fb9-40ccdea42010&title> (дата звернення 03.01.2021).

6. Аграрна гра: чи зможе хтось із українських банків нагодувати аграріїв дешевими кредитами у 2018 році? URL: <https://nabu.ua/ua/agrarna-gra-chi->

zmozhe-htos.html(дата звернення 05.01.2021).

7. Статистика фінансових ринків: Національний Банк України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення 06.01.2021).

8. Олена Коробкова: Реального кредитування на покупку землі можна очікувати з 2024 року. URL: <https://nabu.ua/ua/olena-korobkova-28.html> (дата звернення 26.01.2021).

9. «Земельний довідник України 2020» – база даних про земельний фонд країни. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/705-zemelniy-dovidnik-ukrayini--baza-danih-pro-zemelniy-fond-krayini> (дата звернення 08.01.2021).

10. Земельний Закон: до чого готуватися власникам земель сільськогосподарського призначення? URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/195206_zemelniy-zakon-do-chogo-gotuvatisya-vlasnikom-zemel-slskogospodarskogo-priznachennya (дата звернення 21.02.2021).

11. Сайко В. О. Повернімо землі її силу. Сільські вісті. 2011. 25 лютого. С.1.